

UNIVERSITETENS FRIHET

Det ligger åtskillig ironi i det faktum att samtidigt som man inom den allmänna opinionen alltmer accepterar tanken att den starkaste drivkraften till framsteg i ett samhälle är den fria forskningen, samtidigt försöker vår socialdemokratiska regering låsa in forskningen och forskarna i ett byråkratiserat system. Forskarna — samhällets verkliga revolutionärer — skall dirigeras av politiska teknokrater. På denna liksom så många andra punkter framstår solnedgångstimans svenska socialdemokrati som reaktionär.

I och för sig är detta inte förvånande. Det är ett välbekant fenomen att när en politisk regim lutar mot sitt fall grips makthavarna av blindhet. De driver obekymrat, nästan i ursinne, en politik, som avslöjar deras oförmåga att fatta de aktuella samhällsfrågornas verkliga innebörd — och bidrager därmed själva till att påskynda sin politiska undergång.

Vad som däremot är verkligt förvånande är att en tidning med så hedersamma traditioner i kampen för frihetsidéerna som Dagens Nyheter, tagit parti för byråkratiseeringen av universitetsorganisatio-

nen och därmed realiter *mot* universitetens frihet. Detta ställningstagande har till på köpet skett i polemik mot en så framstående liberal personlighet som Uppsala universitets rektor Torgny Segerstedt. Mot bakgrund av det politiska avskedandet av Clark Kerr, rektorn för Berkeleyuniversitetet i Kalifornien, hade hr Segerstedt uttryckt sin oro för universitetens ställning i Sverige. Han erinrade bl. a. om förslaget för några år sedan att universiteten skulle styras av generaldirektörer utsedda över de akademiska församlingarnas huvud. Han uttalade vidare sin oro över generaldirektören Ragnar Woxéns förslag att den nya högskolan i Linköping skall ha en akademidirektör i spetsen, som skall planera och samordna forskningen på orten. Under rubriken "professorsoro" föreläste Dagens Nyheter för hr Segerstedt över den akademiska frihetens grundproblem. Tidningen framhöll: "Enligt hr Segerstedt ligger garantierna för vetenskapens frihet i dag i det mått av självstyrelse som de akademiska instanserna har medgetts. Om vissa befogenheter flyttas över från exempelvis en fakultet till en av regeringen ut-

sedd administratör så skulle detta betyda ett hot mot den akademiska friheten.

Detta tror vi är en fundamental missuppfattning. Den akademiska friheten är en del av den allmänna medborgerliga friheten, och den enda garantin för dess upprätthållande ligger i vårt demokratiska samhällsskick . . . Om det samhälle där universiteten verkar inte erkänner tankens och forskningens frihet, är det en illusion att tro att dessa värden skall kunna överleva inom ett akademiskt reservat."

Till detta djupsinne är naturligtvis bara att genmäla att även tryckfriheten garanteras ytterst av vårt demokratiska samhällsskick. Men det hindrar inte att tryckfrihetsförordningen anses vara en nödvändig institutionell garanti för att tryckfriheten skall fungera i praktiken. När Bertil Ohlin några dagar senare trädde fram i Dagens Nyheter med en argumentation, som innebar en vidareutveckling av hr Segerstedts synpunkter, avsnästes han på tidningens ledarspalt. D.N. upplyste hr Ohlin om att denne inte förstod frågan. D.N. förklarade det verkliga problemläget genom att göra en distinktion som "hr Ohlin underlåter". Grundforskningen borde vara fri; det vore viktigt "att det finns någon sektor av forskningen, som inte vägleds av något annat än vetenskaplig nyfikenhet". Vad den målinriktade forskningen beträffar behövde visst inte "en forskning som är initierad från politiskt el-

ler annat håll ("dirigerad") medföra vad hr Ohlin kallade "dirigering av forskarna". Ty, säger D.N: "Även om vi inte hade någon grundforskning alls, utan endast beställd forskning, så skulle den enskilde vetenskapsmannen kunna ha en betydande valfrihet. Ju större området som forskningen sträcker sig över, desto större chans har han att hitta något projekt, som passar hans intressen". D.N. vidhöll att universitetets förvaltning bör reformeras mer än som skedde för tre år sedan, och mycket mera forskning bör initieras av olika samhällsorgan.

Distinktionen ligger tydligen i orden "initierad" resp. "dirigerad" från politiskt håll. "Initierad" skulle då ha den mera oskyldiga betydelsen att samhället tager initiativ till forskningen medan "dirigerad" innebärd *styrd och kontrollerad*. Den initierade forskningen behöver inte vara något hot mot forskarens frihet; han kan inom vida områden välja vad som passar just honom.

Dagens Nyheter försöker uppenbarligen komma ifrån problemets kärna genom en innehållslös begreppsdistinktion. Även om det är fråga om målforskning inriktad på praktiska resultat är forskarens frihet både att välja uppgift och att fullfölja den efter sitt eget huvud avgörande för effektiviteten i resultat. Denna frihet måste å andra sidan balanseras mot kraven på huvudinriktning och samordning, man kan då inte undgå ett visst

mått av kontinuerlig styrning och kontroll, alltså dirigering. Frågan är bara, vilka som skall lösa de svåra praktiska avvägningsproblemen, som här uppkommer, s. k. universitetsadministratörer eller forskarna själva. Professorer åtnjuter ett måhända något oförtjänt rykte som dåliga administratörer, men en fördel har de. De är utbildade forskare, de vet vad saken gäller. Bl. a. vet de att forskning har mycket mera likhet med konstnärlig skapande verksamhet än med förvaltning eller produktion av varor. Forskare drivs alltid, om de är värda något, av en abnorm nyfikenhet; de är ofta minst lika känsliga att handskas med som musiker eller skådespelare. Får de inte göra vad de vill och som de vill kanske de går sin väg — rentav till utlandet!

Det mest olyckliga i regeringspolitiken (och Dagens Nyheters inställning) är att man skapar en onödig motsättning mellan forskarna och den statliga administratio-

nen genom att tvinga på universitetet mera hjälp än de behöver av välmående byråchefer och byråsekreterare. Vårt universitets- och högskoleväsen upplever just nu en reformperiod präglad av teknokratisk centralism, som innebär ett allvarligt hot mot universitetens frihet och därmed mot forskningens effektivitet. I ecklesiastikdepartementets politik avtecknar sig allt tydligare som framtidsideal en hr Löwbeer som styresman för ett vart universitet, dåmera med status av filialer till en ecklesiastikdepartementets universitetsbyrå.

Universitetens frihet är inte ett självändamål. Den är inte ens ett påfund av ansvarslösa, opraktiska och lata professorer. Den är den säkraste institutionella garantin — så långt sådana kan skapas i en ond värld — för kulturlivets blomstring och forskningens effektivitet. Det samhälle som bryter ned denna frihet föröder sin kraft till förnyelse och tillväxt.

TV-producenter emellan